

Katedra sociálních věd UPa
Sociální antropologie
Protokol o hodnocení bakalářské práce
Posudek vedoucího

Práci předložil(a) student(ka): Ondřej Nešetřil

Název práce: VÝZKUM PRAVIDLA „NÁZORU“: TERÉNNÍ VÝZKUM DISKURSIVNÍCH PRAVIDEL VÝPOVĚDÍ O ROMECH

Vedoucí práce: PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

1. CÍL PRÁCE (*uved'te, do jaké míry byl naplněn*):

Cílem práce Ondřeje Nešetřila bylo experimentální uplatnění kritické diskursivní analýzy na výpovědi o Romech. Výzkumnou otázkou bylo, do jaké míry členové majority vypovídají o Romech (resp. Cikánech) na základě přímé zkušenosti a nakolik pouze opakují diskursivně formované promluvy, které přejímají z jazyka. Metoda kritické diskursivní analýzy na mnoha tématech prokázala, že promluvy, jež jsou často samotnými mluvčími považovány za vlastní subjektivní názor, jsou oproti tomu pouhou aktualizací diskursivních proposic, aniž by byly tyto poměřovány se zkušeností. Ačkoli práce zůstala mnoho dlužna v oblasti zkoumání vztahu mezi jazykem a zkušeností (to ostatně nelze od bakalářské práce tohoto typu očekávat), přinesla zajímavé postřehy. Ty se týkají především zachycení procesu, jakým jsou nositelé romské etnické identity či kategorizovaní romští aktéři prostřednictvím diskursu esencionalizováni (tj. spojování s určitým neměnným souborem vlastností). Namísto statických tvrzení o stereotypech nechává text nahlédnout do procesu stereotypizace a reprodukce stereotypů. Nejvýznamnějším závěrem je tvrzení, že i ti mluvčí z řad majority, kteří mají s Romy přímou zkušenost, jež je v rozporu s pravidlem, ji interpretují jako výjimku z pravidla. Zkušenost tak odléhá jazykem nesenému zobecňujícímu obrazu Romů v ČR. Z práce také nepřímo vyplývá, s jakým symbolickým násilím se musí Romští aktéři potýkat v každodenních interakcích. Práce novátorským prokázala, že je zcela oprávněné použít metodu diskursivní analýzy na analýzu interview získaných na základě vlastního terénního výzkumu. Samotná analýza sice není v detailech propracovaná a je zde patrná jistá rezerva, cíl práce byl však nepochybně a s úspěchem naplněn.

2. OBSAHOVÉ ZPRACOVÁNÍ (*náročnost, tvůrčí přístup, proporcionalita teoretické a vlastní práce, vhodnost příloh apod.*):

V úvodu student seznamuje s důvody pro napsání práce, s volbou metody i se záměrem „přivést diskursivní analýzu zpět do terénu“. Následně se věnuje „teoretickému zakotvení, resp. utváří teoretické předpolí pro samotný výzkum a to tak, že studuje existující diskursivní analýzy o Romech v ČR. V další kapitole se přibližuje k jádru kritické diskursivní analýzy jako takové. Zde musím vytknout spoléhání se na sekundární zdroje. Kapitola je uzavřena epistemologickým závěrem, který přijímá premisu, že „i mluvená řeč aktualizuje diskurs“. Na tomto místě též stanovuje typologii diskursů. Správně reflektuje, že jeho výzkum je situován v diskursu sociálně-vědním a předesílá, že zkoumaný lidový diskurs o Romech, jenž byl předmětem zkoumání, je možné označit za esencionalizující, stereotypyzující a stigmatizující. Dále seznamuje čtenáře s konstrukcí vlastního terénu a zkoumaných vzorků mluvčích. Výzkum prováděl mezi majoritními obyvateli Kolína, které si rozdělil na skupinu bez osobní zkušenost a skupinu s osobní zkušeností s Romy, aby ověřil, zda tato zkušenost ovlivňuje způsob jakým je o Romech vypovídáno. Poměrně obsáhle reflektuje úskalí zvolených technik (např. dosah ovlivnění použitím diktafonu) a etická dilemata. Než přistupí k samotné prezentaci výzkumných dat, zastavuje se u vztahu mezi psaným a mluveným jazykem a staví se na poststrukturalní hledisko, z jehož perspektivy jsou všechny promluvy v jistém smyslu předepsané. Uvádí základní otázku pro rozvinutí nestrukturovaného resp. částečně strukturovaného rozhovoru. Z prezentace vlastních dat pak je až hořce patrné, jaká významová pole výpovědi obsahují. V různých modifikacích se u mluvčích setkáváme s imaginárními abstraktními Romy, kteří ničí, kradou, nepracují a pobírají dávky. Přesto, že někteří uvádějí zkušenost spolupráce, v dalších výpovědích se varacejí k obecnému obrazu Romů, jak jej prostředkuje lidový diskurs. Dalším příznakovým rysem je dělení na slušné, čisté Cikány a ti ostatní (špinavé, překážející, zlodějské, nepracující, hluché, sprosté, násilné a destruktivní), přičemž slušní

představují ve výpovědích výjimku z negativního pravidla. Romové jsou charakterizováni jako ti, jež jsou „z podstaty“ v rozporu s normou. Výpovědi mluvčích se zkušeností a bez zkušeností se v základních rysech shodují. Zároveň je patrná jistá odlišnost, kterou student zcela nevytěžil a spokojuje se s pouhou obecnou stigmaizací, jak píše v závěru. Dle mého z výpovědí vyplývá dvojí potřeba dalšího zkoumání a to výzkum samotné lokality pro porovnání výpovědí se stavem v lokalitě a také rigidnější užití diskursivní analýzy pro srovnání výroků. Ačkoli první záměr nebyl součástí zadání, druhá část mohla být vykonána lépe v práci samotné. Oproti závěru Ondřeje Nešetřila se domnívám, že bylo možno identifikovat dva diskursy na základě tematického rozptylu a dalších znaků. Přes tyto výhrady považuji práci za zdařilou a vzhledem k celkově inovativnímu přístupu jsou uvedené nedostatky akceptovatelné.

3. FORMÁLNÍ ÚPRAVA (*jazykový projev, správnost citace a odkazů na literaturu, grafická úprava, přehlednost členění kapitol, kvalita tabulek, grafů a příloh apod.*):

Přítomná práce obsahuje drobné formální prohřešky příznačné pro bakalářskou práci, jako je číslování stránek od začátku práce, nadbytečné číslování úvodu apod. Chybně také umísťuje indexové odkazy v rámci syntaxe textu. Za chyby o stupeň závažnější považuji místy chybné transkripce autorských jmen (s. 12). Grafická úprava v pasážích věnovaných interpretaci a explanaci dat je spíše roztržitá. Seznam literatury v celku dodržuje stanovenou normu. Použitá literatura mohla být bohatší, ale stávající výběr je účelný. Práce nemá dalších příloh.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE (*celkový dojem z diplomové práce, silné a slabé stránky, originalita myšlenek apod.*):

Jako vedoucí práce uvádím, že téma této bakalářské práce vzniklo na základě studentova rozhořčení nad způsobem, jakým majorita hovoří o Romech. Toto rozhořčení navazovalo na studentovu zkušenost v romské osadě, kde se pohyboval v rámci terénní praxe. Rozpor mezi sociální realitou, se kterou se obeznámil *in situ* a obrazem Romů, jak je performován v komunikaci mezi majoritními aktéry se mu stal osobitou výzkumnou otázkou. Jeho práce navázala na již existující studie tohoto typu (Homoláč, Vašát, Šamánek) a doplnil k nim složku terénního výzkumu. Jeho práce je tak angažovaným pokusem demaskovat obraz Romů konstruovaný majoritou a vymanit Romy z osidel dominantního esencionalizujícího, stereotypizujícího a stigmatizujícího lidového diskursu. Přínosem oproti jiným studiím je to, že se nezaměřoval na „mediální konstrukci“ obrazu Romů (to již bylo několikrát provedeno), ale zaměřil se na konstrukci obrazu Romů v kontextu specifické výzkumné lokality v Kolíně a v souvislosti s majoritně romskou lokalitou Zengrovka. Na přítomné bakalářské práci oceňuji právě citlivost vůči symbolickému násilí a snahu proti tomuto (na základě sociálně vědních metod) vystupovat. To považuji z mého hlediska za velice žádoucí a sympatický postoj. Práce má jednoznačný přínos, splňuje standardní požadavky, a proto ji mohu doporučit obhajobě.

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ (*jedna až tři*):

Žádám studenta, aby se pokusil v rámci obhajoby o srovnání výpovědí obou skupin a zaměřil se na rozdíly, spíše než na shodné rysy.

6. NAVRHOVANÁ ZNÁMKA (*výborně, velmi dobře, dobře, nedoporučuji k obhajobě*):

Předkládanou bakalářskou práci Ondřeje Nešetřila navrhuji hodnotit známkou velmi dobře.

Datum: 28. 5. 2014

Podpis:

